

Fakta 2021:8

Länsstyrelsen
Stockholm

Enheten för miljöanalys
Telefon: 010-223 10 00
stockholm@lansstyrelsen.se

Författare: Mats Thuresson,
Länsstyrelsen Stockholm och
Per Hedenbo, Länsstyrelsen
Västmanland

Foton: Thomas Pettersson

Kartor: Per Hedenbo

Underlagsdata i kartor: LM
Översiktskartan och LM
Sverigekartan

ISBN 978-91-7937-084-8

Denna publikation finns bara i pdf.
www.lansstyrelsen.se/stockholm

Fågelskär i Mälaren 2020

Heltäckande inventering av kolonihäckande sjöfågel

Länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Västmanlands och Stockholms län bedriver tillsammans med Mälarens vattenvårdsförbund fågelinventering i Mälaren som en del av den regionala miljöövervakningen. Följande rapport presenterar resultaten för 2020 med hänvisning till föregående inventeringar.

Sammanfattning

Mälarens samtliga fågelskär har inventerats under perioden 20–27 maj 2020. Tidigare inventeringar har ägt rum årligen 2005–2014, 2016 och 2018. Den genomförs sedan 2014 vartannat år. Med fågelskär avses öar eller skär med kolonihäckande måsar eller tärnor. Under inventeringen har 392 holmar och skär tillhörande 263 lokaler inventerats. Metoden som använts är räkning av individer av utvalda fågelarter som bedöms som bofasta på respektive lokal.

Sammanlagt inräknades 6 915 fåglar av 30 arter (exklusive storskarv) som bedömdes häcka på fågelskären. De fem talrikaste arterna var fisktärna (2 322), gråtrut (1 505) skrattnås (1 143), fiskmås (662) och vigg (273). Antalet noterade fisktärna var återigen på samma höga nivå som 2018 års rekordnotering. Toppnoteringar gjordes även för snatterand (60) och småskrake (67). Sämre gick det för fiskmåsen som tappade cirka en tredjedel av sina antal från föregående år. Andra arter som hade lägre noteringar än föregående år var bland annat silltrut (45) och kanadagås (65). En ny art för inventeringen registrerades, nämligen svarttärna.

Bakgrund

Mälaren har sedan 2004 varit föremål för omfattande studier av fåglar knutna till fågelskär. Detta har skett inom ramen för den miljöövervakning kopplad till Mälaren som bedrivs av länsstyrelserna i Stockholm, Södermanland, Uppsala och Västmanlands län tillsammans med Mälarens vattenvårdsförbund. Fåglar är mycket lämpliga att använda som indikatorer för tillståndet i natur och miljö. De är placerade högt upp i näringskedjorna och svarar därmed relativt snabbt på eventuella förändringar. Fåglar är också relativt lätta att identifiera till art samtidigt som antalet erfarna ornitologer är generellt fler än experter på flertalet andra organismgrupper.

Metod

Metoden 2020 var densamma som de senaste åren, det vill säga antalsräkning av alla fågelskär men utan särskilda beräkningar. Metoden beskrivs i ”Handledning för övervakning av fåglar på fågelskär i stora sjöar. Sammanfattning av arbetsmoment enligt basnivån i Naturvårdsverkets undersökningstyp Undersökningsområde: Mälaren Version 2016-01-25”. Samma metod används även vid motsvarande räkningar i Väneren, Vättern och Hjälmaren.

Resultat

Hela Mälaren har inventerats och samtliga fågelskär som uppfyllt inventeringens definition vid minst en av de tio föregående inventeringarna har besökts. Definitionen av fågelskär är här ett skär, eller en grupp av skär, med kolonihäckande måsar, trutar och/eller tärnor samt storskarv. Dessutom ingår lokaler med ensamhäckande havstrut, och man har även kontrollerat om nya skär har koloniserats av fåglar. Under fältarbetet upptäcktes fem nya fågelskär. Årets fältarbete genomfördes under perioden 20–27 maj av sammanlagt sex personer fördelade på tre båtlag. Under inventeringen har 392 holmar och skär tillhörande 263 lokaler inventerats.

2020 var den trettonde kompletta inventeringen av sjön. 137 lokaler uppfyllde definitionen för fågelskär vid inventeringen 2020, inklusive en lokal med solitär havstruthäckning och elva skarvkolonier utan andra fågelskärsarter.

Artvis genomgång från fågelskären

Den artvisa genomgång som följer rör främst arter med så pass bra träffbild i denna inventering att underlaget kan anses vara möjligt att utvärdera.

Tabell 1. Den använda inventeringsmetodens precision för olika arter (modifierad efter Pettersson & Lundmark, 2015)

	Mälarens bestånd kan uppskattas	Förekomst kan följas
Vitkindad gås <i>Branta leucopsis</i>	Ja	Ja
Vigg <i>Aythya fuligula</i>	Nej	Ja
Småskrake <i>Mergus serrator</i>	Ja	Ja
Storlom <i>Gavia arctica</i>	Ja	Ja
Storskarv <i>Phalacrocorax carbo</i>	Nej	Nej
Strandskata <i>Haematopus ostralegus</i>	Ja	Ja
Skrattmåå <i>Chroicocephalus ridibundus</i>	Nej	Ja
Fiskmåå <i>Larus canus</i>	Nej	Ja
Silltrut <i>L. f. fuscus</i>	Nej	Ja
Gråtrut <i>L. argentatus</i>	Ja	Ja
Havstrut <i>L. marinus</i>	Ja	Ja
Fisktärna <i>Sterna hirundo</i>	Ja	Ja

Efter artnamnet har tillfogats förkortningar enligt 2020 års nationella bedömningen i rödlistan som tas fram av Artdatabanken. [Rödlistan speglar risken för att arten ska försvinna från Sverige](#). Följande förkortningar används här; VU = Sårbar, NT = Nära hotad, LC = Livskraftig

Vitkindad gås (*Branta leucopsis*) LC

Trots de ökande stora mängder flyttande vitkindade gäss som kan ses på olika rastplatser i landet har den vitkindade gåsen som häckfågel i Sverige en nedåtgående trend. På Gotland har populationen kraschat genom predation av havsörn. Havsörnspredation är även i Mälaren en tänkbar orsak till årets bottenrekord på 28 individer. Cirka hälften av fåglarna påträffades på två lokaler i östra Mälaren.

Vigg (*Aythya fuligula*) LC

Sammanlagt 273 individer på 61 lokaler är låga siffror för inventeringsperioden. Björkfjärden är det klart starkaste området och hyser ungefär hälften av fåglarna.

Småskrake (*Mergus serrator*) LC

Totalt hittades 67 individer på 20 lokaler. Årets resultat är det högsta sedan inventeringen startade. Björkfjärden hyser strax under 90 procent av fåglarna.

Storlom (*Gavia arctica*) LC

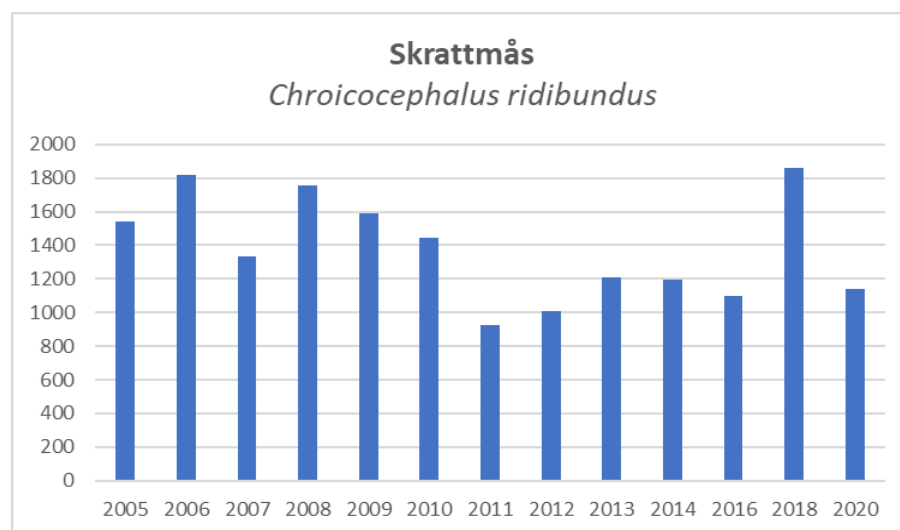
Storlom noteras med enstaka individer under inventeringen, i år noterades två fåglar.

Strandskata (*Haematopus ostralegus*) NT

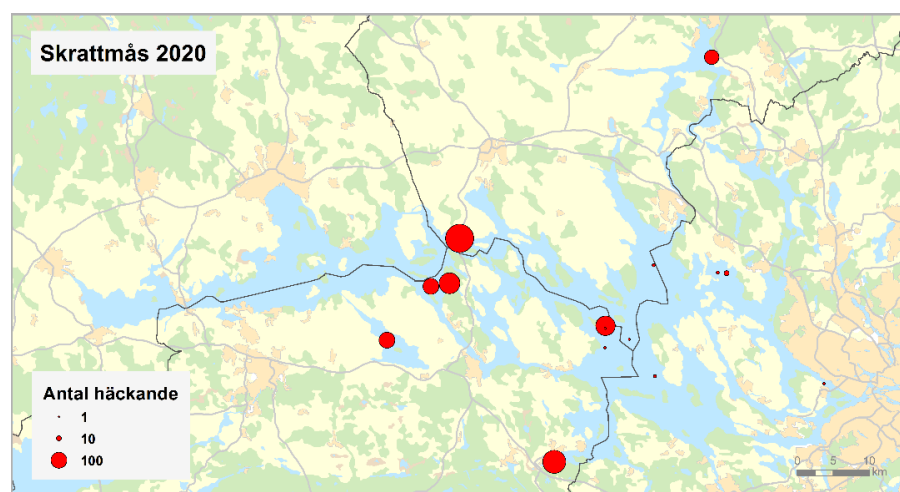
Efter 2018 års låga siffra på 36 individer så är årets antal 55 individer lika med medianvärdet för inventeringen. Enligt bedömningen i rödlistan så har det svenska beståndet minskat med mellan 30–50 procent de senaste 30 åren.

Skrattmås (*Chroicocephalus ridibundus*) NT

Efter rekordåret 2018 på 1861 individer så blev 2020 års resultat en relativt låg siffra på 1143 individer, se figur 1. Den största kolonin noterades vid Knösen i Hjulstafjärden (inventeringsområde Granfjärden).

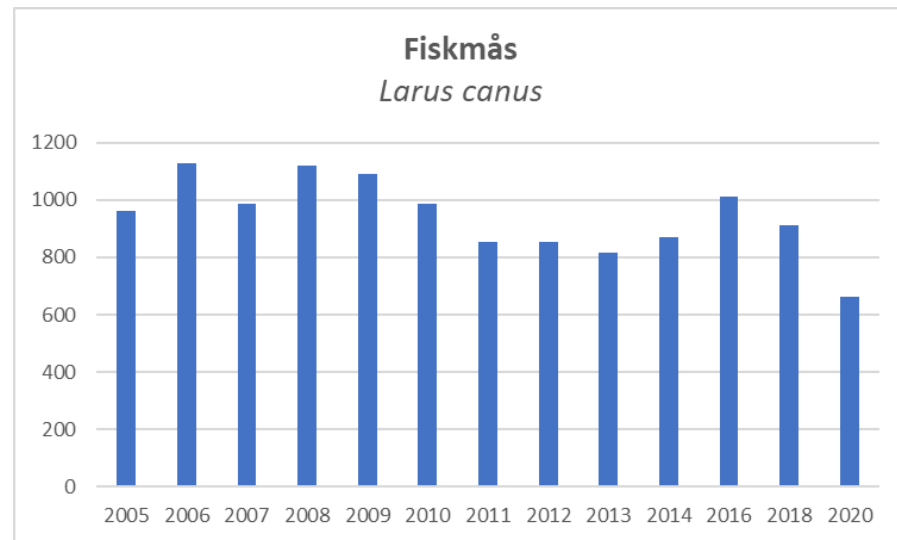
Figur 1. Antal individer av skrattmås registrerade i inventeringen 2005–2020.

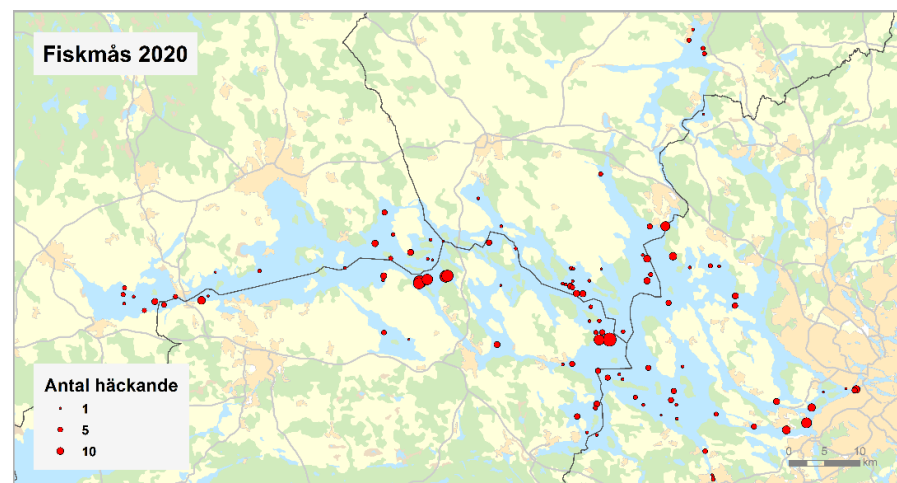
Figur 2. Fågelskär i Mälaren med häckande skrattmås 2020.

Fiskmås (*Larus canus*) NT

Totalt räknades 662 individer på 109 lokaler med Björkfjärden som talrikaste område med 263 fåglar. Antalet är det lägsta sedan inventeringen startade. Arten rödlistades 2020 (NT, Nära hotad) och minskar även nationellt.

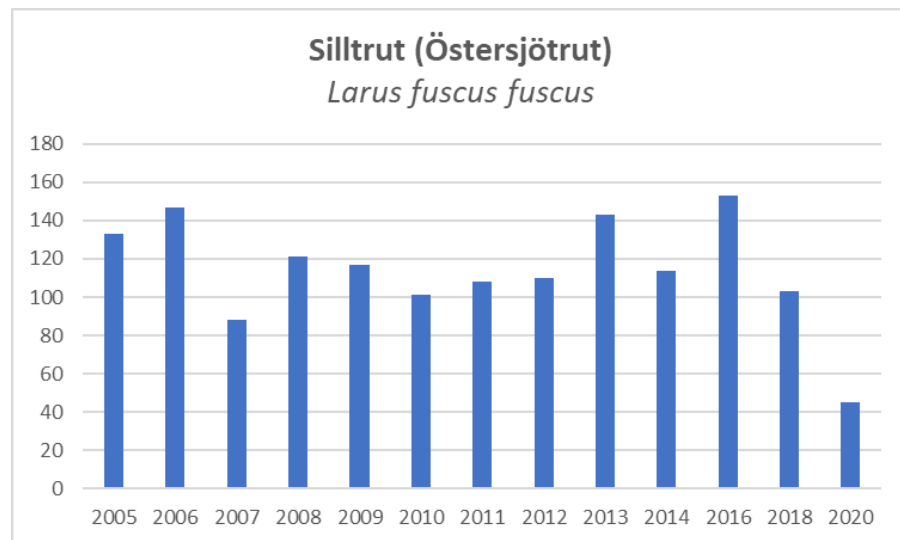
Figur 3. Antal individer av fiskmås registrerade i inventeringen 2005–2020.

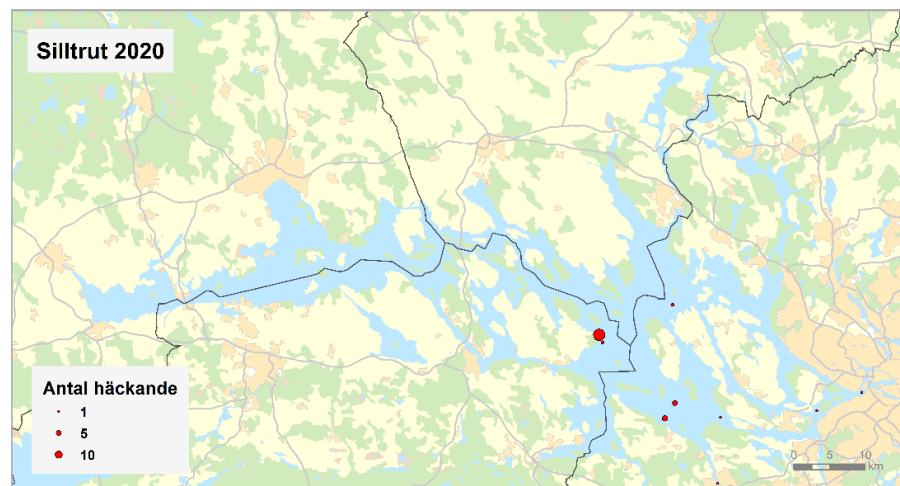
Figur 4. Fågelskär i Mälaren med häckande fiskmås 2020.

Silltrut (*Larus fuscus fuscus*) VU

Totalt påträffades endast 45 individer på 9 lokaler, vilket är under hälften av medelvärdet för perioden och ett bottenrekord för inventeringen. En anledning är att beståndet vid Bergskär och Lövskär minskat från 43 till sex individer. Nationellt har populationstrenden hos underarten Östersjösiltrut (*Larus fuscus fuscus*) som det är fråga om i Mälaren försämrats sin status från 2015 till 2020, då den nu är klassificerad som Sårbar istället för Nära hotad.

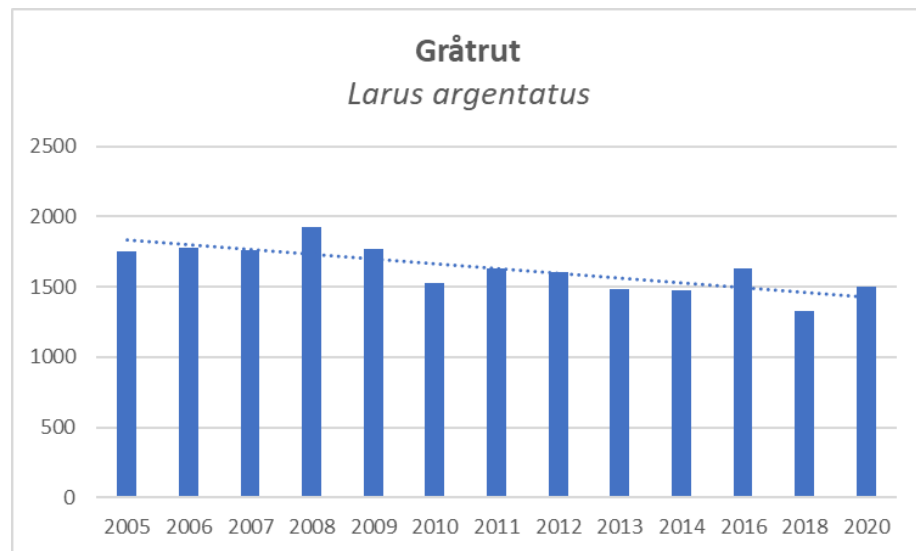
Figur 5. Antal individer av silltrut registrerade i inventeringen 2005–2020.

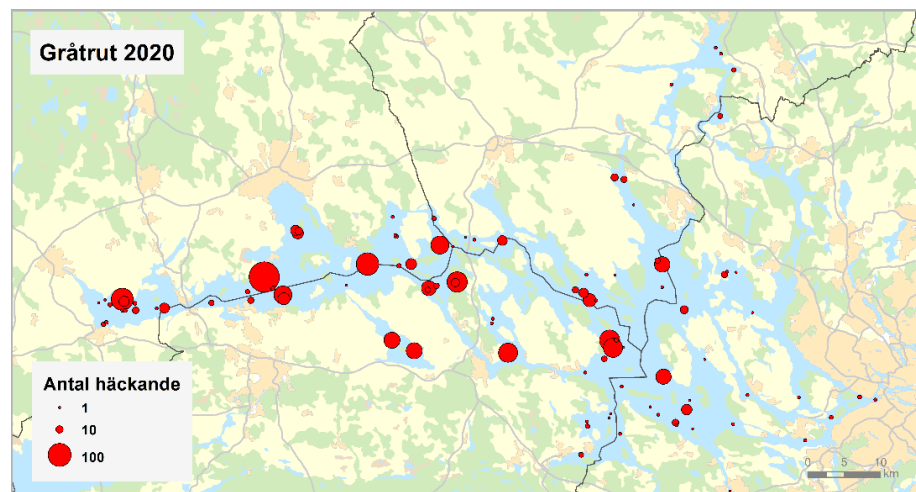
Figur 6. Fågelskär i Mälaren med häckande silltrut 2020.

Gråtrut (*Larus argentatus*) VU

1505 fåglar på 98 lokaler är en liten återhämtning från bottennoteringen 2018, men ändå lägre än medelvärde för perioden. Arten har under inventeringens tidsperiod en statistiskt säkerställd negativ trend (Mann-Kendall test, p-värde tvåsidigt 0,0073). Även Vänerns gråtrutar uppvisar en negativ trend men detsamma gäller inte för Vättern.

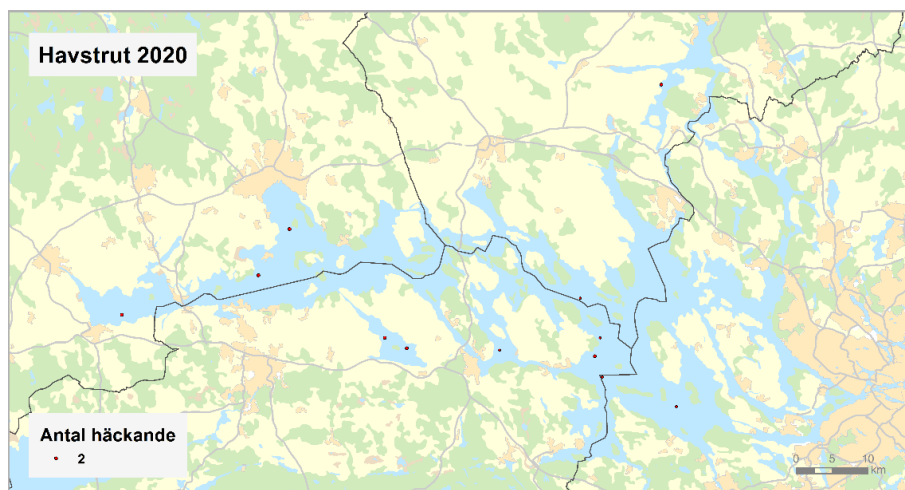
Figur 7. Antal individer av gråtrut registrerade i inventeringen 2005–2020

Figur 8. Fågelskär i Mälaren med häckande gråtrut 2020.

Havstrut (*Larus marinus*) VU

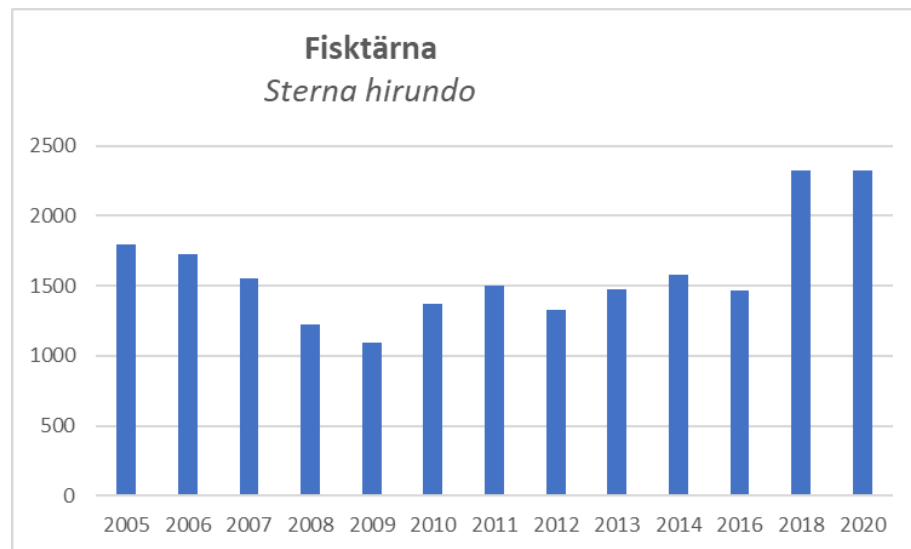
Totalt fann inventerarna 19 adulta individer på 12 lokaler. Antalet är bland de lägsta under inventeringsperioden,

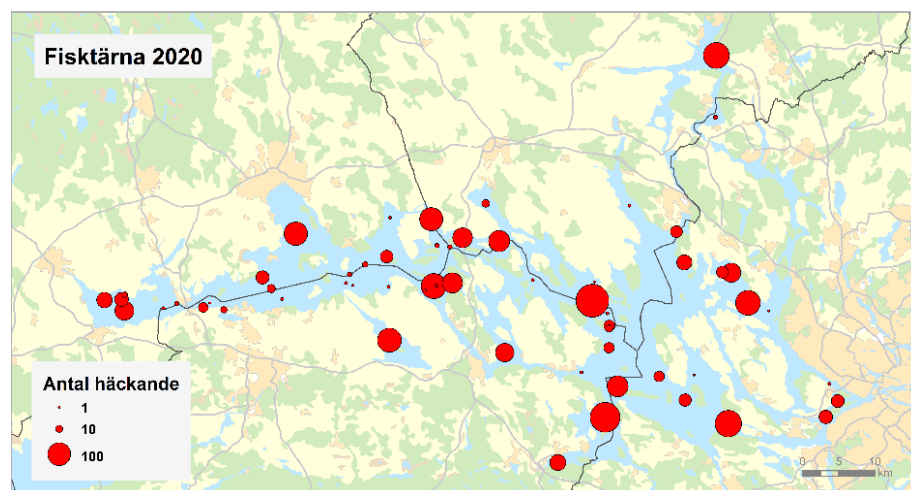
Figur 9. Fågelskär i Mälaren med häckande havstrut 2020.

Fisktärna (*Sterna hirundo*) LC

Fisktärnan hade återigen ett bra år i Mälaren. 2 322 fåglar registrerades 2020, vilket är nästan samma rekordsiffra som noterades 2018. Antalet lokaler minskade något från 67 till 59 jämfört med 2018. Områden med flest fåglar är Granfjärden (549 fåglar) och Björkfjärden (616 fåglar). De rikaste lokalerna var Lexingekråkan i Björkfjärden (208 fåglar) och Prinsarna, den södra (170 fåglar) i Gripsholmsviken.

Figur 10. Antal individer av fisktärna registrerade i inventeringen 2005–2020

Figur 11. Fågelskär i Mälaren med häckande fisktärna 2020.

Storskarv (*Phalacrocorax carbo sinensis*) LC

Storskarvar inventeras numera vartannat år och senast 2019. Aktiva boplatser har ändå registrerats inom ramen för fågelskärsinventeringen. Totalt registrerades 14 aktiva kolonier, vilket är en mer än 2018 men två mindre än medianvärdet för hela fågelskärsinventeringen sedan 2005. En koloni definieras här som samtliga häckningar/aktiva bon inom ett avstånd av 2000 meter ifrån varandra.

Tack!

Samtliga som på något sätt bidragit till genomförandet av denna inventering tackas härmed för sin insats.

Ett speciellt tack till årets fältinventerare med Ralf Lundmark i spetsen som organiserat det hela. Förutom Ralf deltog också: Ingela Back, Ture Persson, Lars Broberg, Björn Sjögren och Tomas Viktor.

Referenser

Gezelius, L. 2019, Inventering av sjöfåglar på fågelskär i Vättern 2020.

Green, M; Haas, F; Bakx, T & Jönsson, A; 2019, [Fåglar på fågelskär i de stora sjöarna - Utvärdering av det gemensamma delprogrammet Insjöfåglar](#), Rapport 2019:19, Länsstyrelsen Stockholm

Nilsson, J., [Hjälmarens fågelskär 2019 - Miljöövervakning av kolonihäckande sjöfågel](#), Rapportserien, Länsstyrelserna i Västmanland, Södermanland och Örebro län.

Rees, J. 2020, [Övervakning av fåglar på Vänerns fågelskär – Sammanfattning av inventeringsresultatet 2020](#), PM Vänerns Vattenvårdsförbund

Pettersson, T. 2006. [Fåglar i Mälaren – Inventeringar år 2006](#). Rapport 2006:26, Länsstyrelsen Stockholm

Pettersson, T. & Landgren, T. 2016. [Handledning för övervakning av fåglar på fågelskär i stora sjöar. Sammanfattning av arbetsmoment enligt basnivån i Naturvårdsverkets undersökningstyp Undersökningsområde: Mälaren](#)
Version 2016-01-25

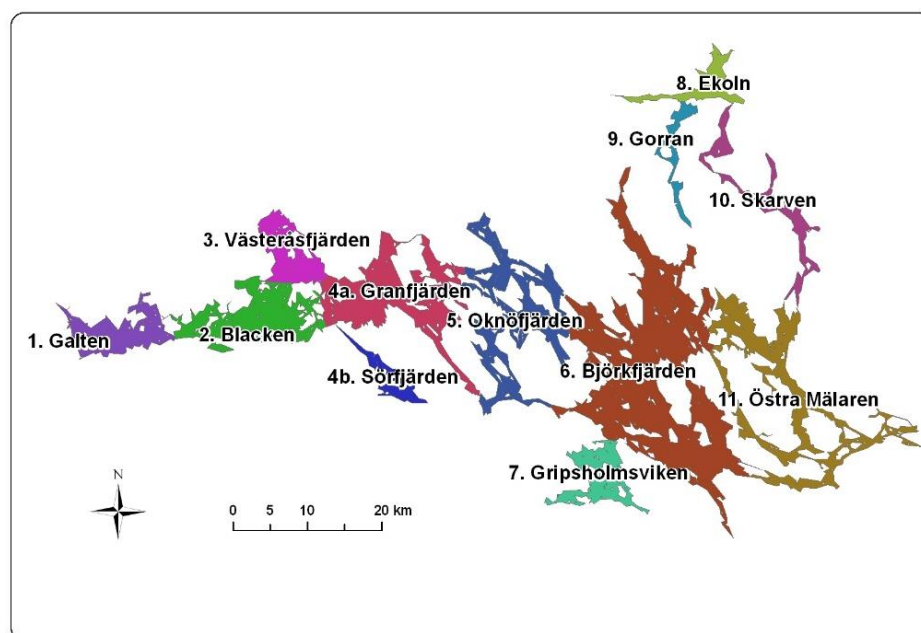
Bilagor

Bilaga 1–4. Tabeller över förekomst av fåglar på fågelskär enligt inventeringens definition. Redovisning av antal fåglar och lokaler för hela Mälaren 2005–2020. Redovisning av antal fåglar och lokaler per delområde 2020.

Observera att antal redovisade fåglar och lokaler till mindre del kan skilja sig jämfört med föregående årsrapporter. Summeringarna följer strikt inventeringens definition:

- Endast fåglar på fågelskär har tagits med, det vill säga:
 - skär med minst tre måsar, trutar eller tärnor som hävdar revir intill varandra
 - skär med ett ensamt häckande havstrutpar
 - skär med minst två par häckande storskarv.
- Efter tio inventeringsår utan att fågelskärskriteriet uppfyllts tas lokalen bort från nästkommande års inventeringsprotokoll och fåglar observerade på lokalen efter tioårsperioden ingår inte längre i summeringarna. Det innebär att lokaler som inte varit fågelskär sedan 2007 inte ingår i sammanräkningen för år 2020.

Figur 12. Inventeringsområden i Mälaren

Bilaga 1. Totalt antal häckande fåglar (för storskarv antal bon, antalet bon 2018 och 2020 avser 2017 respektive 2019) på fågelskär i Mälaren 2005–2020.

Artnamn	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2018	2020
Knölsvan	33	49	35	58	74	54	42	52	49	37	50	36	62
Sångsvan				1		3		2	4	2	4	3	4
Grågås	15	51	55	82	134	27	156	80	88	46	73	198	105
Kanadagås	200	286	133	209	196	180	120	96	151	91	87	91	65
Vitkindad gås	65	55	35	56	42	69	62	81	109	75	59	58	28
Bläsand		4	7		3	1		6	7		2		
Snatterand	15	16	12	20	18	11	27	30	6	18	36	19	60
Kricka				3		3				1	1		4
Gräsand	259	318	307	362	424	268	301	318	282	238	255	208	213
Skedand								2			1		
Brunand				1	1		5	3	1				
Vigg	332	306	360	401	309	260	355	272	325	273	291	278	273
Ejder									1				
Svärta												2	
Knipa	82	94	90	153	115	98	74	87	66	36	77	51	58
Småskrake	28	47	56	39	47	41	24	22	4	18	42	49	67
Storskrake	37	58	38	85	45	31	28	37	30	35	33	26	40
Storlom	2	5	1	1	2	2				3	2		2
Skäggdopping	3	9	15	27	89	53	36	47	33	27	61	50	20
Storskarv (aktiva bon)	2 178	1 945	2 471	2 354	2 349	2 038	1 948			2 210		3 802	2984
Gråhäger	16	19	15	9	4	16	12	11	7	9	22	20	14
Havsörn				3	2	4	3	1	4	2	5	3	3
Brun kärrhök								1					
Fiskgiuse	10	6	17	12	17	18	13	13	16	27	21	21	25
Lärkfalk			2		3		2		3		1	1	4
Sothöna	2	14	16	14	14	8	6	3		2	3	11	3
Trana												1	
Strandskata	36	37	53	64	61	58	56	47	52	56	55	36	55
Tofsvipa								1				1	
Rödbena							1					2	
Drillsnäppa	46	53	63	67	70	81	82	45	51	48	65	71	64
Skrattmås	1 543	1 821	1 334	1 754	1 590	1 445	927	1 011	1 209	1 198	1 099	1 861	1143
Fiskmås	960	1 126	988	1 120	1 090	985	853	854	818	870	1 011	913	662
Silltrut	133	147	88	121	117	101	108	110	143	114	153	103	45
Gråtrut	1 754	1 779	1 764	1 928	1 771	1 530	1 633	1 603	1 484	1 478	1 634	1 329	1505
Havstrut	34	32	28	23	23	25	26	27	17	19	32	30	19
Fisktärna	1 799	1 722	1 549	1 226	1 098	1 372	1 499	1 332	1 479	1 579	1 466	2 324	2322
Svarttärna													1
Kråka	23	52	57	76	78	69	70	65	54	40	52	57	48
Korp			3	2	2	1	1	2	2	1	3	4	1
Summa (exklusive storskarv)	7 427	8 106	7 121	7 917	7 439	6 814	6 522	6 261	6 495	6 343	6 696	7 857	6915

**Bilaga 2. Antal lokaler med häckande fåglar på fågelskär i Mälaren
2005–2020.**

Artnamn	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2018	2020
Knölsvan	22	27	24	32	45	33	27	32	30	23	31	21	35
Sångsvan				1		2		1	2	1	2	2	3
Grågås	9	9	10	10	15	10	12	17	22	9	15	35	19
Kanadagås	83	108	46	85	73	81	48	46	71	45	43	54	28
Vitkindad gås	6	7	9	14	5	8	9	8	15	12	11	12	8
Bläsand		2	4		2	1		3	5		1		
Snatterand	9	6	5	8	11	8	9	13	4	9	18	7	27
Kricka				2		2				1	1		2
Gräsand	86	102	110	117	130	91	102	100	91	100	98	76	81
Skedand								1			1		
Brunand				1	1		1	3	1				
Vigg	72	66	73	78	68	64	69	61	66	68	66	62	61
Ejder									1				
Svärta												2	
Knipa	34	44	41	64	47	44	39	38	33	18	36	25	24
Småskrake	13	17	17	17	19	19	12	12	2	12	18	18	20
Storskrake	17	24	23	38	22	14	19	18	15	21	18	16	18
Storlom	1	3	1	1	1	1				2	2		1
Skäggdopping	3	4	7	10	13	12	9	7	5	5	9	7	4
Storskarv	21	19	20	21	19	16	14	16	16	14	17	13	14
Gråhäger	4	3	3	7	3	5	4	5	4	2	13	5	6
Havsörn				2	2	3	2	1	3	1	4	3	3
Brun kärrhök								1					
Fiskgjuse	6	5	12	10	13	14	10	10	8	20	14	15	15
Lärkfalk			2		2		1		3		1	1	3
Sothöna	2	8	9	4	4	3	4	2		1	2	4	1
Trana												1	
Strandskata	23	23	38	36	37	35	34	33	32	32	33	24	38
Tofsvipa								1				1	
Rödbena							1					2	
Drillsnäppa	37	39	46	52	52	61	63	37	41	37	56	57	45
Skrattmåås	25	20	28	20	18	19	19	20	17	19	18	24	15
Fiskmåås	111	116	139	126	139	135	135	128	118	115	131	123	109
Silltrut	17	18	17	25	21	18	20	12	16	17	18	14	9
Gråtrut	121	118	128	138	140	123	126	122	119	94	102	98	98
Havstrut	17	18	19	15	15	14	17	14	11	13	16	14	12
Fisktärna	64	44	53	51	60	58	54	42	45	47	55	67	59
Svarttärna													1
Kråka	21	47	46	60	64	55	50	56	47	30	42	49	39
Korp			2	2	2	1	1	1	2	1	2	3	1

Bilaga 3. Totalt antal häckande fåglar på fågelskär 2020 per inventeringsområde

Artnamn	Galten	Blacken	Västerås fjärden	Granfjärden	Oknöfjärden	Björkfjärden	Gripsholmsviken	Ekoln, Gorran och Skarven	Östra Mälaren	Summa
Knölsvan		2		2	3	32	9		14	62
Sångsvan				1		3				4
Grågås	37	21	2	30	4	6		4	1	105
Kanadagås	8	4		13	2	11		3	24	65
Vitkindad gås		4				3	2	4	15	28
Snatterand		7		9	4	19		2	19	60
Kricka						1		3		4
Gräsand	16	16	3	41	12	68	2	12	43	213
Vigg		22	12	48	4	146	5		36	273
Knipa	1	9	2	5	1	28			12	58
Småskrake		1			2	59			5	67
Storskrake					1	17			22	40
Storlom									2	2
Skäggdopping						2			18	20
Storskarv (aktiva bon, 2019)	292	417		204	718	243	196	596	318	2984
Gråhäger					5	1		7	1	14
Havsörn						2			1	3
Fiskgjuse	2	2		2		15	2		2	25
Lärkfalk						1			3	4
Sothöna									3	3
Strandskata	2	2	4	2	6	25	1	3	10	55
Drillsnäppa	4	5		6	4	26			19	64
Skrattmås				676		163	205	83	16	1143
Fiskmås	29	22		186	23	263	23	15	101	662
Silltrut						43			2	45
Gråtrut	164	286	57	447	95	400	15	15	26	1505
Havstrut	2	2	2	4	1	6		2		19
Fisktärna	160	83	105	549	168	616	219	134	288	2322
Svarttärna						1				1
Kråka	1	4		11	6	18	2		6	48
Korp						1				1

Bilaga 4. Antal lokaler med häckande fåglar på fågelskär 2020 per inventeringsområde

Artnamn	Galten	Blacken	Västeråsfjärden	Granfjärden	Oknöfjärden	Björkfjärden	Gripsholmsviken	Ekoln, Gorran och Skarven	Östra Mälaren	Summa
Knölsvan		2		1	2	18	5		7	35
Sångsvan				1		2				3
Grågås	2	3	1	8	1	2		1	1	19
Kanadagås	4	2		5	1	5		2	9	28
Vitkindad gås		2				2	1	1	2	8
Snatterand		3		5	2	11		1	5	27
Kricka						1		1		2
Gräsand	9	8	3	12	8	24	2	3	12	81
Vigg		4	2	15	2	32	1		5	61
Knipa	1	4	1	2	1	11			4	24
Småskrake		1			1	15			3	20
Storskrake					1	9			8	18
Storlom									1	1
Skäggdopping						1			3	4
Storskarv	2	3		2	4		1	2		14
Gråhäger					3	1		1	1	6
Havsörn						2			1	3
Fiskgjuse	1	1		2		9	1		1	15
Lärkfalk						1			2	3
Sothöna									1	1
Strandskata	2	2	3	2	2	18	1	3	5	38
Drillsnäppa	3	4		4	3	18			13	45
Skrattmås				4		6	1	1	3	15
Fiskmås	7	5		19	7	48	5	5	13	109
Silltrut						7			2	9
Gråtrut	13	7	3	18	6	30	6	5	10	98
Havstrut	1	1	1	2	1	5		1		12
Fisktärna	5	7	1	16	4	15	2	2	7	59
Svarttärna						1				1
Kråka	1	3		9	5	14	2		5	39
Korp						1				1